

Korte lesomschrijving

Deze les gaat over het canonvenster: **Republiek**

Titel Nederland als republiek

Vak Oriëntatie op jezelf en de wereld

Venster De Republiek

Tijdvak 1581-1795 (1600-1700 tijd van regenten en vorsten - 1700-1800 tijd van pruiken en revoluties)

Doelgroep groep 7-8

Tijdsduur 60 minuten (tijdbalk kan extra tijd vergen)

Groeperingsvorm klassikaal en tweetallen

Lesdoelen

- De leerlingen leren over de opkomst en ondergang van de republiek en de beslissende factoren hierin.
- De leerlingen worden zich bewust van de rol van het Huis Oranje in de Nederlandse geschiedenis.
- De leerlingen leren over het verschil tussen een monarchie en een republiek.

Benodigde voorkennis: Geen

Benodigdheden

- Internet
- Docentenhandleiding groep 7-8
- Vensterplaat Republiek
- Werkblad groep 7-8
- Bijlage: kaart van De Lage Landen in de 16de en 17de eeuw

Beoordeling

- Bespreken werkblad

Lesactiviteiten

Introductie

Er zijn verschillende opties:

Optie 1:

Bespreek klassikaal de vensterplaat over de Republiek. Laat de vensterplaat eerst zien zonder de i-tjes te openen. Laat eerst de leerlingen de vensterplaat aandachtig bekijken gedurende 1 à 2 minuten. Stel vervolgens de volgende vraag: Wat gebeurt hier? Geef enkele kinderen een beurt. Laat de leerlingen hun antwoord motiveren. Vraag na elke beurt: Wat kunnen we

nog meer ontdekken?

Schrijf in steekwoorden op het bord wat de leerlingen zeggen over wat ze zien en denken. Als er geen nieuwe informatie uit de klas komt stopt u.

Let op: Alle bijdragen van de kinderen zijn waardevol!

Optie 2:

Instructie voor het gebruik van de vensterplaat:

De vensterplaat is een hulpmiddel om informatie over de tijd van de grondwet zelf te ontdekken en over te brengen. In de vensterplaat zijn allerlei elementen interactief gemaakt. Deze zijn gemarkeerd met een i. Wanneer er op een i geklikt wordt, verschijnt er informatie over een bepaald onderwerp in relatie tot het canonvenster De Grondwet. De teksten kunt u achterin deze handleiding terugvinden.

Bekijk samen de aflevering van Klokhuis over de republiek: <https://www.entoen.nu/nl/republiek> (14:50)

Laat de leerlingen in steekwoorden (woordspin) de verschillende onderwerpen beschrijven.

De aflevering belicht de tijd waarin de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden is ontstaan en de omstandigheden waaronder dat is gebeurd.

Bekijk hierna klassikaal de vensterplaat. Bespreek de vensterplaat aan de hand van de steekwoorden die de leerlingen hebben opgeschreven tijdens het bekijken van de film. Wijs de leerlingen op de informatie achter de i-tjes. Zij hebben deze informatie nodig bij opdracht 3 van het werkblad.

Kern

Deel de werkbladen uit. Het werkblad bestaat uit 6 opdrachten: 1 A-B, 2 A-B, 3 en 4.

Opdracht 1:

In de 17de en 18de eeuw was de Republiek der Verenigde Nederlanden iets bijzonders. Tegenwoordig is een monarchie, zoals Nederland, een uitzondering. In deze opdracht benoemen de leerlingen de andere Europese monarchieën. Dit laat zien hoe de huidige verdeling is in Europa tussen monarchieën en republieken. Ook geven zij hun mening over het wel of niet afschaffen van de monarchie en delen hun standpunt met iemand die ander standpunt heeft.

vervolg lesomschrijving

vervolg van pagina 1

Opdracht 2:

Deze opdracht bestaat uit vragen over het ontstaan van de Republiek. Uit welke gewesten bestond de Republiek en waarom is er gekozen voor de republiek als staatsvorm? Het kaartje op het werkblad is waarschijnlijk te klein om de namen van de gewesten te kunnen lezen. U kunt zwart-wit kopieën van de kaart (zie bijlage) maken en uitdelen, met de opdracht de gewesten in te kleuren. Dit helpt de ligging van de gewesten visueel te maken.

Opdracht 3:

Zes personen hebben een belangrijke rol gespeeld binnen de Republiek: Willem van Oranje, Willem III, Filips de Tweede, Johan van Oldenbarnevelt, Johan de Witt en Maurits van Oranje. De leerlingen zoeken de juiste naam bij de juiste afbeelding. Hiervoor mogen zij het internet gebruiken.

Opdracht 4:

De leerlingen maken in tweetallen een tijdlijn van twee eeuwen Republiek. Op het werkblad staan jaartallen, gebeurtenissen, namen en afbeeldingen (bij opdracht 3) om de tijdlijn vorm te geven. Alle achtergrondinformatie kunnen de leerlingen vinden onder de i-tjes in de vensterplaat. De tijdlijn kan op verschillende manieren worden vormgegeven. Geef de leerlingen vrijheid om dit op eigen wijze te doen. Door te schrijven, te plakken, te tekenen op papier of digitaal. Bespreek de eigenschappen van een tijdlijn en laat verschillende mogelijkheden zien.

Eigenschappen tijdlijn:

- Hij is chronologisch
- De vorm is een lijn of balk
- Er worden perioden of jaartallen genoemd
- Het is een visuele verbeelding van opeenvolgende gebeurtenissen: in kleur - met beeld of/en tekst

Voorbeelden:

<http://tijdbalk.nl> : zelf digitaal een tijdbalk maken

<http://bit.ly/2voC7lf> : voorbeeld tijdbalk maken

Afsluiting

Bespreek de antwoorden op het werkblad. Hang de tijdbalken op in de klas en bespreek de overeenkomsten

en verschillen in vormgeving. Welke balk geeft het beste overzicht van de gebeurtenissen of laat zich het beste lezen als een (strip)verhaal? Hoe komt dat?

Antwoorden werkblad

1A: Het gaat bij deze vraag met name om de zeven erfelijke monarchieën met koning of koningin.

7 erfelijke monarchieën met koning / koningin:

België - Denemarken - Nederland - Noorwegen - Spanje - Verenigd Koninkrijk - Zweden.

Andere soorten monarchiën:

3 erfelijke monarchieën zonder koning/koningin:

Liechtenstein (prins) - Luxemburg (groothertog) - Monaco (prins)

2 niet-erfelijke monarchieën:

Andorra (valt onder Frankrijk en heeft een co-vorst) - Vaticaanstad (paus)

1B: De leerlingen geven hun eigen mening.

Verzamel de verschillende argumenten voor en tegen de afschaffing en schrijf ze op het bord. Eerst inventariseren en daarna bespreken.

U kunt gebruik maken van de argumentenkaart (zie bijlage voortgezet onderwijs: Argumentenkaart monarchie of republiek of kijk op: <http://bit.ly/2v1ZVm>)

2A: De zeven gewesten/ provincies die deel uit maakten van de republiek zijn:

Friesland - Gelderland - Groningen - Holland - Utrecht - Overijssel - Zeeland.

2A: Waarom werd er gekozen voor een republiek als staatsvorm?

Onvrede over de manier waarop Filips de Tweede het land bestuurt, leidt tot een opstand met Willem van Oranje als aanvoerder. De leiders van de gewesten erkennen Filips II niet meer als hun koning en tekenen in 1581 het 'Plakkaat van Verlatinghe'. Maar waar vind je zo snel een koning? Prins Willem van Oranje wordt in opdracht van Filips in 1584 vermoord, dus kiezen ze voor een andere staatsvorm, de republiek!

(Vervolg op pagina 3)

(Vervolg van pagina 3)

3: Hoofdrollen: (wie is wie?)

1. Stadhouder Willem van Oranje
2. Stadhouder Willem III (zoon van Maurits van Oranje)
3. Spaanse koning Filips de Tweede
4. Raadspensionaris Johan van Oldenbarnevelt
5. Raadspensionaris Johan de Witt
6. Stadhouder Maurits van Oranje (zoon van Willem van Oranje)

5

2

1

4

6

3

4: Tijdlijn

Jaartallen: (wat gebeurde er toen?)

- **1555:** De Spaanse koning Filips de Tweede, zoon van Karel de Vijfde, wordt koning van de Nederlanden.
- **1581:** De Staten-Generaal, de leiders van de gewesten, ondertekenen in 1581 het 'Plakkaat van Verlatinghe'.
- **1609:** Van Oldenbarnevelt sluit tegen de wil van Maurits in 1609 tijdelijk vrede met de Spanjaarden: het Twaalfjarig Bestand.
- **1648:** Tachtig jaar na het begin van de Opstand tekenen de Nederlanden en Spanje de Vrede van Münster, genoemd naar de Duitse stad waar het vredesverdrag is ondertekend.
- **1672:** Ruim 20 jaar na de Tachtigjarige Oorlog wordt de Republiek van vier kanten aangevallen: door Engeland, Frankrijk en de Duitse bisdommen Keulen en Münster.

Gebeurtenissen: (wanneer gebeurde dit?)

- **Moord op Willem van Oranje:** In 1584 wordt Willem van Oranje in opdracht van Filips de Tweede doodgeschoten.
- **Oprichting van de Verenigde Oost-Indische Compagnie:** In 1602 wordt de Verenigde Oost-Indische Compagnie opgericht en bloeit de handel in kostbare producten uit Azië.
- **Van Oldenbarnevelt onthoofd:** In 1619 wordt Van Oldenbarnevelt op het Binnenhof in Den Haag in het openbaar onthoofd, vanwege hoogverraad.
- **Einde republiek:** Na ruim twee eeuwen komt er in 1795 een einde aan de Republiek der Nederlanden. De Fransen grijpen de macht.
- **Bonus:** Tussen 1572 en 1630 vluchten ruim 100.000 protestanten uit de zuidelijke Nederlanden naar de Republiek.

Teksten vensterplaat

1. Weg met Filips de Tweede!

- i-punt:
- Informatie: Sinds 1555 heerst de Spaanse koning Filips de Tweede, zoon van Karel de Vijfde, over de Nederlanden. Die bestaan uit verschillende gewesten (provincies). Daar klinkt steeds meer protest tegen de manier waarop Filips het land bestuurt. Samen komen ze in opstand, met Willem van Oranje als hun leider. Weg met die Spaanse tiran!
Soorten grondrechten: De Staten-Generaal, de leiders van de gewesten, ondertekenen in 1581 het 'Plakkaat van Verlatinghe'. Daarin schrijven ze dat ze Filips niet meer erkennen als hun koning. Ze verlaten hem. Ze willen een koning die de Nederlandse gewesten en steden meer rechten geeft. Maar waar vind je zo snel een koning? Willem van Oranje kan het niet doen. Hij moet zich verschuilen, want wie hem vermoordt krijgt van Filips 25.000 gouden dukaten. In 1584 wordt Willem van Oranje in opdracht van Filips de Tweede doodgeschoten. Maar de opstandelingen zijn niet voor één gat te vangen... ze kiezen de republiek als staatsvorm.

2. Uniek in Europa

- i-punt:
- Informatie: De Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden bestaat uit Holland, Zeeland, Groningen, Utrecht, Friesland, Gelderland en Overijssel. Elk gewest bestuurt zichzelf. Soms komen de leiders van de gewesten (de Staten-Generaal) bij elkaar op het Binnenhof in Den Haag. Het zijn allemaal rijke, protestantse mannen. Katholieke kerkdiensten zijn officieel verboden.
Twee Nederlanden: De vroegere Nederlanden zijn nu in twee delen uiteengevallen. De noordelijke Republiek en de zuidelijke Nederlanden: het huidige Brabant, Limburg en Vlaanderen. Hier hebben de katholieke Spanjaarden nog de macht. Protestanten zijn niet veilig, ze worden vervolgd. Veel mensen uit steden als Antwerpen en Gent vluchten daarom naar het protestantse noorden.

3. Vluchtelingen brengen groei

- i-punt:
- Informatie: Tussen 1572 en 1630 vluchten ruim 100.000 protestanten uit de zuidelijke Nederlanden naar de Republiek. De migranten komen vooral naar de Zeeuwse en Hollandse handelssteden. Ze nemen geld mee en handelscontacten. Zij helpen Nederland rijker en rijker worden. Ook veel Franse protestanten vluchten naar

Nederland.

Welkom of niet? Vaklieden en mensen met een groot handelsnetwerk worden met open armen ontvangen – ze kunnen de stad immers rijker maken. Maar er is ook angst voor concurrentie. Amsterdamse kooplieden proberen de Antwerpenaren bijvoorbeeld buiten de handel te houden. Maar al is er weerstand, de vluchtelingen uit het zuiden zijn belangrijk voor de groei van de welvaart en de bloei van de kunsten. De rijkdom van de 'Gouden Eeuw' is voor een belangrijk deel aan hen te danken.

4. Strijd om de macht

- i-punt:
- Informatie: In de provincie Holland hebben twee mannen veel macht. Johan van Oldenbarnevelt is de raadspensionaris – een soort minister-president of baas van de regering. En dan is er Maurits, de stadhouder. De stadhouder is altijd iemand van de familie Van Oranje-Nassau, dus een ver familielid van koning Willem-Alexander. Maurits is ook de baas van het leger.
Vechten of vrede?: Maurits, zoon van de vermoorde Willem van Oranje, is nog maar 17 als hij stadhouder wordt. Hij vecht met succes tegen de Spanjaarden. Ondanks de oorlog groeit de welvaart in de Republiek. In 1602 wordt de Verenigde Oost-Indische Compagnie opgericht en bloeit de handel in kostbare producten uit Azië. Raadspensionaris Johan van Oldenbarnevelt wil een wapenstilstand met Spanje. De oorlog kost veel geld en is niet goed voor de handel en welvaart. Maar legerleider Maurits wil liever doorvechten tegen de Spanjaarden.

Teksten vensterplaat

5. Maurits wint

- i-punt:
- Informatie: Van Oldenbarnevelt sluit tegen de wil van Maurits in 1609 tijdelijk vrede met de Spanjaarden: het Twaalfjarig Bestand. Maurits en Van Oldenbarnevelt krijgen steeds meer ruzie. Maurits wil nog steeds doorvechten. En dan hebben ze ook nog eens ruzie over het geloof. Al zijn ze allebei protestant, ook binnen die kerk zijn er verschillende ideeën.

Van Oldenbarnevelt wordt onthoofd: Als Van Oldenbarnevelt zich teveel met het leger gaat bemoeien en de macht van Maurits kleiner maakt, wordt de stadhouder zo kwaad dat hij Van Oldenbarnevelt laat arresteren. Hij beschuldigt de bejaarde raadspensionaris van hoogverraad. In 1619 wordt Van Oldenbarnevelt op het Binnenhof in Den Haag in het openbaar onthoofd, 72 jaar oud.

6. Oorlog te land en ter zee

- i-punt:
- Informatie: In 1621 is het gedaan met de tijdelijke vrede. De oorlog met Spanje barst weer los - niet alleen in de Republiek, maar ook overzee. De VOC voert dan al bijna 20 jaar oorlog in Azië tegen Spanje en andere Europese landen. Nu komt er een compagnie die het staatsmonopolie krijgt in West-Afrika en Noord- en Zuid-Amerika: de West-Indische Compagnie.

Kaapvaart, kolonisatie en koophandel: De belangrijkste reden voor de oprichting van de West-Indische Compagnie is kaapvaart op de Spanjaarden, die met schepen vol zilver uit hun koloniën in West-Indië terugkomen. Ook wil de Republiek koloniën stichten in West-Indië. Ze verovert Brazilië en gaat zich bezighouden met het vervoer en de handel in tot slaaf gemaakten.

7. De oorlog voorbij

- i-punt:
- Informatie: Pas in 1648 wordt het eindelijk echt vrede. Tachtig jaar na het begin van de Opstand tekenen de Nederlanden en Spanje de Vrede van Münster, genoemd naar de Duitse stad waar het vredesverdrag is ondertekend. De Republiek der Nederlanden is vanaf nu officieel een onafhankelijke staat.

8. Het rampjaar 1672

- i-punt:

- Informatie: Ruim 20 jaar na de Tachtigjarige Oorlog wordt de Republiek van vier kanten aangevallen: door Engeland, Frankrijk en de Duitse bisdommen Keulen en Münster. De machtigste man van de Republiek, raadspensionaris Johan de Witt, krijgt de schuld. Hij heeft het stadhouderschap – waar ook het leger onder valt – afgeschafte. Maar een groot deel van het volk (de orangisten) wil een sterke stadhouder: Willem III van Oranje. Die zal de Republiek redden.

Gelyncht door het volk: Johan de Witt overleeft een moordaanslag, maar kan niet verhinderen dat de Staten van Holland Willem III tot stadhouder benoemen. Johans broer Cornelis wordt beschuldigd van een moordaanslag op Willem III en gevangen genomen. Zonder bewijs en na zware mishandeling wordt hij veroordeeld tot verbanning: hij moet het land verlaten. Als Johan hem komt ophalen uit de gevangenis, worden de broers door woedende burgers wreed vermoord. Lichaamsdelen worden van de lijken afgesneden en verkocht. Wie zat hierachter? Was het Willem III? Het is nooit bewezen....

9. Het einde van de Republiek

- i-punt:
- Informatie: De Republiek overleeft met moeite het rampjaar 1672. De Nederlandse vloot onder leiding van Michiel de Ruyter verslaat de Engels-Franse vloot. En de nieuwe stadhouder Willem III weet aan land de vijand te verdrijven. Maar de gouden tijden van de Republiek zijn definitief voorbij: het is crisis.

Frankrijk rukt op: Vanaf 1700 gaat het steeds slechter met de Republiek. Het leger is verzwakt door alle oorlogen en de handel loopt terug door buitenlandse concurrentie. Heel langzaam komt ook een andere beweging op gang: die van de burgers. Zij zijn het zat om altijd te gehoorzamen aan de machthebbers en aan de kerk. Kritische burgers verenigen zich en noemen zich patriotten. Ze geloven in de idealen van de Franse Revolutie: vrijheid, gelijkheid en broederschap. Maar Frankrijk, waar Napoleon aan de macht is, maakt zich op voor de aanval. Na ruim twee eeuwen komt er in 1795 een einde aan de Republiek der Nederlanden. De Fransen grijpen de macht.